

## Oponentský posudek

**Petr Kopřiva:**

### **Střetávání naděje a reality. Existenciální problémy rodičů při osamostatňování jejich potomků s mentálním postižením.**

1. Speciální pedagogika sice deklaruje, že věnuje pozornost všem životním obdobím člověka s postižením, ale stále je podstatně více pozornosti věnováno věku dětskému resp. školnímu – ke škodě oboru samotného. Tato práce aspoň poněkud zaplňuje naznačenou mezeru. Zároveň – opět přes občasné proklamace o nutnosti speciálně pedagogické podpory rodiny pečující o postiženého člena – zůstáváme spíš u dobrých úmyslů, než abychom se tímto okruhem otázek kriticky zabývali. V této souvislosti mne napadá analogie s židovskými dětmi sira Wintona. Teprve až tyto děti dospěly, zestárly a samy byly schopny odkrýt rozměr bolesti a nejistoty vlastních rodičů, vešel do širšího povědomí i tento díl obrazu tehdejší lidské tragédie. V případě matek a otců mentálně postižených dětí něco podobného jejich děti vykonat nemohou – musí to za ně udělat někdo jiný.

Narození dítěte, které zůstane celý život na nižší intelektové úrovni, což pro ně v časech tzv. výkonové společnosti znamená výrazné znevýhodnění a rodičům bude při nejrůznějších příležitostech nechtěně připomínat, že nenaplní jejich očekávání, je specifická tragédie a také s existenciálním rozměrem.

Aktuálnost zvoleného tématu je evidentní.

2. Osamostatňování dítěte na rodičích má charakteristické znaky a je pro ně typické jisté přechodové stadium. Dítě s mentálním postižením se z tohoto mezistavu nemusí vymanit vůbec. Cílem práce bylo prozkoumat, jakou roli v tom hraje rodič, jmenovitě matka. Signifikantním ukazatelem pro toto zjišťování byl vztah matky k samostatnému bydlení a partnerskému soužití jejího mentálně postiženého potomka. V této práci je přesvědčivě doloženo, že v tom hrají roli rodičovské aspirace i limity dané postižením. Přitom byly popsány paradoxní rozdíly v jednání matek dětí se středně těžkým mentálním postižením a matek dětí s mentálním postižením lehkým. Tím byl naznačen též směr, kterým by se speciálně pedagogická podpora této cílové skupiny měla ubírat. Mohu konstatovat, že cíl práce byl vymezen nejen realisticky, ale bylo ho i dosaženo.

3. Autor téma sleduje dlouhodobě a půdu pro hlubší pochopení problému si začal připravovat již v diplomové práci. Osmiletý odstup od prvotního zkoumání respondentů dodává práci nejen longitudinální aspekt, ale navíc pisatel nastudoval další literaturu mj. z kulturní antropologie a psychologie, takže jeho uvažování není úzce „odbornické“, ale má přesah za hranice speciální pedagogiky – aniž by přitom opustil svou odbornost. Ukazuje také, jak podnětné může být i studium jiné zahraniční literatury než západní provenience. Metoda vlastního zkoumání je vlastně spojením dvou postupů: narativní biografie (subjektivní vidění matky) a realistické biografie (objektivizace funkčních schopností a vývoje zkoumaných osob). Jde o induktivní metodu hledající jednotící stanovisko (zakotvená teorie). Oceňuji, že konkrétní nástroj ke svému výzkumu našel doktorand u domácích autorů. Tolik věcně k metodologii práce.

4. Z mého úhlu pohledu za nejdůležitější výsledky disertace považuji následující zjištění:

- U osob s lehkým mentálním postižením se jeho důsledky odhalují rodičům postupně; u osob se středně těžkým mentálním postižením se důsledky tohoto postižení vyjevují hned. To je jeden důvod, proč rodičovské vidění věcí je paradoxně realističtější v případě hlubšího postižení.
- U osob s lehkým mentálním postižením se jejich rodiče upínají ke vzdělávání, přejí si, aby jejich aspirace byly podpořeny adekvátními vzdělávacími metodami těch, kteří je umějí uplatnit; u osob se středně těžkým mentálním postižením se naděje a rodičovská aspirace obrací spíš k léčebné intervenci.
- Rodiče lehce mentálně postižených jedinců ještě ve svém důchodovém věku obtížně akceptují ústavní instituci (včetně chráněného bydlení!) jako perspektivu svých dětí – krok tímto směrem chápou jako vlastní selhání; také se obávají zvýšeného ohrožení svého dítěte, pokud by navázalo partnerský vztah. Rodiče středně těžce mentálně postižených jedinců rozhodnutí o „přestřižení pupeční šňůry“ sice oddalují, ale dospívají k němu ještě ve svém aktivním věku.
- Obojí rodiče tím, že musí zpracovávat problém, co bude, až oni nebudou, zažívají existenciální úzkost, a proto každá forma jejich podpory musí být poskytnuta nejen včas, ale také nabízena vhodným způsobem. Tlak i lhostejnost tu působí kontraproduktivně.

5. Poučení odborníků (nejen speciálních pedagogů) v daném směru není nikdy dost. Z hlediska prožívání bude odborník vždy laikem, proto rodičům může k racionálním řešením pouze pomáhat dospět, nikoliv jim je vnucovat. Tolik

závěrem k poradenské (společenské) praxi. A učebnicové zpracování tohoto tématu by bylo lidsky a společensky nesmírně cenné. Nemluvě o jeho podnětnosti pro naše speciálně pedagogické myšlení.

6. Tato disertační práce je hodna svého obhájení. Podmínky kladené na toto řízení splňuje jednoznačně.

V Praze 22. 5. 2018

doc. PhDr. Boris Titzl, Ph.D.